

Bożena Nadolna

**KOSZTY KORZYŚCI UTRACONYCH PRZY PODEJMOWANIU DECYZJI
O KONTYNUOWANIU STUDIÓW NA WYDZIALE EKONOMICZNYM
ZACHODNIOPOMORSKIEGO UNIwersYTETU TECHNOLOGICZNEGO
W SZCZECINIE**

**OPPORTUNITY COSTS IN DECISION TO CONTINUE THE STUDIES
AT THE FACULTY OF ECONOMICS WEST POMERANIAN UNIVERSITY
OF TECHNOLOGY, SZCZECIN**

Katedra Ekonomii Menedżerskiej i Rachunkowości, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, ul. Żołnierska 47, 71-210 Szczecin, e-mail: bnaolna@zut.edu.pl

Summary: The purpose of this article is to explore the scope for the use of opportunity cost in the decisions taken by the students regarding the continuation of studies at his alma mater when the alternative would be gainful employment. Article is the nature of research. The study involved 276 students at West Pomeranian University of Technology. The results indicate that the primary cause of ignoring the opportunity cost when making such decisions by the students is the lack of knowledge about the role of these costs in the decision-making process. In particular, they were ignored when they are not clearly distinguished in the decision-making task. If they are a clear indication of increased scope for using these costs when the students making decisions about continuing studies.

Słowa kluczowe: decyzje indywidualne, koszty utraconych korzyści, studium przypadku.
Key words: case study, individual decision, opportunity cost.

WSTĘP

Każde działanie człowieka wymaga podejmowania decyzji. Decyzja polega na wyborze celu działań oraz jednego z możliwych sposobów jego osiągnięcia. Podczas rozważania dostępnych w danej sytuacji sposobów rozwiązania określonego problemu decyzyjnego należy oszacować koszty i korzyści związane z każdą z tych możliwości. Istotnymi kosztami, które powinny być uwzględniane w każdej analizie decyzyjnej, są koszty utraconych korzyści. Pomijanie tych kosztów może spowodować, że rezultaty decyzji okażą się wysoce nieefektywne.

Koszty te ukazują korzyści, które zostały utracone w wyniku wyboru określonego sposobu działania przy jednoczesnym zaniechaniu alternatywnego. Powstają one w momencie dokonywania wyboru przez podejmującego decyzję, a więc są kategorią wysoce subiektywną. Ponadto koszty te, jak większość kosztów decyzyjnych, są ukierunkowane na przyszłość, a więc ich wielkość jest niepewna. Stwarza to tym samym problemy z dokładną ich identyfikacją i oszacowaniem. Można domniemywać, że będzie to stanowiło przyczynę ich ignorowania przez osoby podejmujące decyzję, gdyż ludzie ze swej natury unikają (lub starają się pomijać) niejasnych sytuacji i nieprecyzyjnych informacji, szczególnie gdy czują się niekompetentni w danej dziedzinie (Heath i Tversky 1991; Goodie 2003; Van Dijk i Zeelenberg 2003).

PRZEGLĄD BADAŃ DOTYCZĄCYCH PRZYCZYN POMIJANIA KOSZTÓW UTRACONYCH KORZYŚCI W ANALIZACH DECYZYJNYCH

Badania przeprowadzane wśród studentów, głównie uczelni amerykańskich, księgowych i innych decydentów wskazują na częste pomijanie kosztów utraconych korzyści podczas podejmowania przez nich zarówno prywatnych, jak i biznesowych decyzji (Becker i in. 1974; Neumann i Friedman 1978; Friedman i Neumann 1980; Hoskin 1983; Vera-Muñoz 1998; Frederick i in. 2009; Victoravich 2010). Głównym celem tych badań było poznanie przyczyn nieuwzględniania tych kosztów jako podstawy do podjęcia decyzji. Wyjaśnienia szukano w niejawności kosztów utraconych korzyści oraz braku doświadczenia w ich stosowaniu przez poszczególne osoby. Badania Beckera i in. (1974) wykazały, iż mimo ekonomicznego znaczenia tych kosztów, decydenci przypisywali w swoich analizach decyzyjnych większe znaczenie kosztom księgowym niż kosztom utraconych korzyści. Późniejsze badania Neumanna i Friedmana (1978, 1980), Hoskina (1983) oraz Northcrafta i Neale'a (1986) dowiodły, że osoby wspierały się informacjami o tych kosztach tylko wówczas, gdy były one wyraźnie określone. Na przykład były nazywane „utraconym zyskiem”. W przypadku natomiast, gdy wielkość tych kosztów była w jakiś sposób „zakamuflowana”, decydenci uwzględniali je w ograniczonym zakresie. Na przykład w decyzjach dotyczących kontynuowania projektu umieszczano informację o kosztach utraconych korzyści w przypisach do zadania, formułując ich opis w następujący sposób: „[...] przestarzałe materiały o wartości X mogą być sprzedane, jeżeli nie użyje się ich w projekcie” (Vera-Muñoz i in. 2001, s. 408).

Innymi czynnikami, które zdaniem badaczy mogły mieć wpływ na zwiększenie zakresu uwzględniania przez badanych kosztów utraconych korzyści w analizach decyzyjnych, była wiedza z rachunkowości zarządczej zdobyta na studiach oraz posiadane doświadczenie w pracy w komórkach zajmujących się rachunkowością zarządczą (controllingiem). Wyniki badań potwierdziły te zależności. Naukowcy przeprowadzający badania wyjaśniali, że czynniki te znacznie wpływały na poszerzenie nie tylko wiedzy deklaratywnej, ale i proceduralnej badanych w zakresie kosztów decyzyjnych. Doświadczenie spowodowało, że osoby były w stanie lepiej odróżnić informacje istotne dla danej decyzji od nieistotnych. Złagodziło ono również wpływ niejawności kosztów utraconych korzyści, gdyż badani posiadali już struktury poznawcze, które ułatwiały identyfikację tych informacji jako istotnych, niezależnie od tego, czy były one przedstawione w sposób precyzyjny czy niejasny. Rozwijanie wiedzy proceduralnej umożliwiło bowiem wybór odpowiedniej reprezentacji problemu, zwiększając tym samym dbałość o branie pod uwagę kosztów utraconych korzyści jako istotnego parametru decyzyjnego (Mock i Vasarhelyi 1978; Vera-Muñoz 1998; Spiller 2011; Victoravich 2010).

Przedstawione powyżej badania stały się inspiracją dla autorki artykułu do sprawdzenia, czy studenci rodzimego uniwersytetu również wykazują tendencję do ignorowania tych kosztów w swoich indywidualnych decyzjach. W tym celu wybrano jedną z częściej podejmowanych decyzji na studiach, dotyczącą kontynuowania nauki na uczelni już po ukończeniu określonego jej etapu. Alternatywnym rozwiązaniem w tej sytuacji jest często możliwość podjęcia pracy zarobkowej.

Dociekania te były podstawą do przeprowadzenia procedury badawczej, której początkiem było sformułowanie celu badania i postawienie pytań badawczych.

CEL BADANIA I PYTANIA BADAWCZE

Celem badania jest ustalenie przyczyn i zakresu pomijania kosztów utraconych korzyści przez osoby kształące się na studiach pierwszego i drugiego stopnia na Wydziale Ekonomicznym Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, podejmujące decyzję o studiowaniu na drugim stopniu studiów lub na studiach podyplomowych na tej uczelni.

Aby osiągnąć cel badawczy, sformułowano następujące pytania:

1. Czy studenci przy podejmowaniu decyzji o dalszym studiowaniu na innych formach kształcenia na Wydziale Ekonomicznym ZUT włączają do analizy decyzyjnej koszty utraconych korzyści?
2. Czy wyraźne wyodrębnienie kosztów utraconych korzyści zwiększa zakres ich wykorzystania w procesie podejmowania decyzji o kontynuacji studiów na innych formach kształcenia na Wydziale Ekonomicznym ZUT w Szczecinie?
3. Czy brak wiedzy o roli kosztów utraconych korzyści w procesie decyzyjnym może być przyczyną ich ignorowania w indywidualnych decyzjach przez studentów?

Odpowiedzi na postawione pytania badawcze uzyskano drogą badań, których metodyka została opisana w kolejnym punkcie artykułu.

METODYKA BADAŃ

Główną metodą, którą zastosowano w badaniu, jest studium przypadku. Studium to należy zaliczyć do studiów aplikacyjnych. Zgodnie z poglądami Minzberga (1979) obiektem badawczym w takim studium może być pojedyncza decyzja, jak też całe przedsiębiorstwo. Przedmiotem badań przeprowadzonych przez autorkę artykułu jest pojedyncza decyzja studentów dotycząca podjęcia dalszej nauki na uczelni na innych, niż realizują obecnie, formach kształcenia. Zastosowanie tej metody badawczej miało na celu zrozumienie okoliczności i przyczyn ignorowania kosztów utraconych korzyści przy podejmowaniu tego typu decyzji przez studentów ZUT w Szczecinie. W badaniu tym wykorzystano również pewne elementy eksperymentu oraz technikę wywiadu nieustrukturyzowanego.

Łączenie różnych metod badawczych w jednym badaniu wydawało się autorce artykułu zasadne, aby zwiększyć trafność i rzetelność jego wyników.

Badanie podzielono na cztery etapy. Na początku badania wyraźnie wskazano, że analiza decyzyjna ma być przeprowadzona tylko na podstawie kosztów i przychodów.

Następnie rozdano metryczki, w których studenci wpisywali swoje imię i nazwisko oraz liczbę zaliczonych przedmiotów z zakresu rachunkowości zarządczej i rachunku kosztów, jak również swoje ewentualne doświadczenie zawodowe.

W pierwszej części badania poproszono studentów o oszacowanie kosztów dalszego studiowania na uczelni, wskazując na alternatywę pracy zarobkowej w systemie zmianowym, z wynagrodzeniem miesięcznym 3000 zł. Osoby kształące się na studiach pierwszego stopnia miały podjąć tę decyzję odnośnie do studiów drugiego stopnia, a decyzja studentów drugiego stopnia dotyczyła kontynuacji nauki na studiach podyplomowych. Studia podyplomowe byłyby realizowane w trybie wieczorowym, co uniemożliwiałoby pracę zarobkową. Ponadto studenci

nie uzyskali żadnych dodatkowych informacji. Po wykonaniu przez studentów zadania kartki z odpowiedziami zostały zebrane przez prowadzącego badanie, aby później uniemożliwić dokonywanie jakichkolwiek zmian w odpowiedziach.

Podczas drugiego etapu badań poproszono, aby na oddzielnie podpisanych kartkach powtórnie oszacować koszty kontynuowania nauki na uczelni, zmieniając tylko wielkość wynagrodzenia pochodzącego z alternatywy pracy zarobkowej na kwotę 3500 zł. Jednocześnie wskazano, że kwota ta stanowi utraconą korzyść ze względu na przyjęcie opcji dalszego studiowania na uczelni. Dokonane zmiany wielkości wynagrodzenia za pracę miały na celu uzyskanie od studenta odpowiedzi, czy ta zmiana może mieć znaczący wpływ na wybór decyzyjny. Po zebraniu wypełnionych kartek z odpowiedziami wyjaśniono badanym konieczność uwzględnienia dochodu z utraconych wynagrodzeń jako elementu kosztów w wariancie kontynuowania studiów na rodzimej uczelni, a następnie poproszono tych studentów, którzy w obydwu zadaniach nie uwzględnili kosztów utraconych korzyści, o wypisanie na kartce powodów ich pominięcia.

W kolejnym tygodniu, po analizie wyników badania, przeprowadzono wywiady ze studentami, którzy w pierwszym zadaniu uwzględnili w kosztach dalszego kształcenia dochody z utraty wynagrodzeń za pracę. Te indywidualne rozmowy miały na celu weryfikację ich wiedzy oraz doświadczenia zawodowego z zakresu podejmowania indywidualnych decyzji. Przy opracowywaniu zadania decyzyjnego położono nacisk na jego prostotę, aby skoncentrować uwagę studentów na kosztach mających znaczenie w procesie decyzyjnym.

Bardzo istotnym elementem zastosowanej procedury badawczej był dobór próby badawczej.

DOBÓR PRÓBY BADAWCZEJ

Dobór próby badawczej był dobozem celowym. Podmiotem badań było 282 studentów, w tym 78 studentów pierwszego stopnia studiów dziennych i 62 studentów studiów zaocznych oraz 82 studentów studiów dziennych i 60 studentów studiów zaocznych drugiego stopnia. Część osób biorących udział w badaniu to osoby pracujące i studiujące. Strukturę osób uczestniczących w badaniu ze względu na rodzaj studiów i zatrudnienie przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Struktura osób uczestniczących w badaniu

Grupa studentów	Studia dzienne		Studia zaoczne		Razem
	I stopnia	II stopnia	I stopnia	II stopnia	
Pracujący	7	20	38	42	107
Niepracujący	71	62	24	18	175
Razem osób	78	82	62	60	
	160		122		282

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzenie badań na wybranej w ten sposób próbie badawczej było uzasadnione następującymi przesłankami:

- możliwością wyboru przez studentów dalszego kształcenia na różnych formach i kierunkach kształcenia w zakresie nauk ekonomicznych na Wydziale Ekonomicznym ZUT;
- udziałem w badaniu zarówno studentów studiów dziennych, jak i zaocznych, co umożliwia zaobserwowanie wpływu poziomu doświadczenia zawodowego na uwzględnianie kosztów utraconych korzyści w wyborach decyzyjnych;

- faktem nieuczestniczenia badanych studentów w tego typu badaniach;
- dostępnością podmiotu badań i niskimi kosztami ich przeprowadzenia.

WYNIKI BADAŃ

W celu uzyskania odpowiedzi na pytania badawcze dokonano dwutorowej analizy wyników badania, oceniając wykorzystanie kosztów utraconych korzyści w zależności od:

- stopnia jawności tych korzyści;
- poziomu wiedzy i doświadczenia zawodowego studentów w zakresie rachunkowości zarządczej.

Pierwsza ocena wyników badania koncentrowała się na określeniu wpływu stopnia jawności kosztów utraconych korzyści w proponowanym zadaniu decyzyjnym na zakres wykorzystania tych kosztów w przeprowadzanych przez studentów rachunkach odnośnie do kontynuowania nauki na macierzystej uczelni. Rezultaty tych badań przedstawiono w tabelach 2 i 3. Tabela 2 zawiera wyniki dotyczące pierwszego zadania decyzyjnego, polegającego na oszacowaniu kosztów kontynuowania nauki na studiach w przypadku braku wyraźnego wyeksponowania kosztów korzyści. Z kolei tabela 3 przedstawia wyniki odnoszące się do rezultatów drugiego zadania, w którym koszty te były wyraźnie nazwane.

Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, że w przypadku braku wyraźnego wyodrębnienia kosztów utraconych korzyści w analizowanym zadaniu decyzyjnym tylko 17 spośród 282 badanych studentów prawidłowo je włączyło do kosztów wariantu dalszego studiowania na uczelni. Przy czym w uwzględnianiu tych kosztów w analizie decyzyjnej większy udział (9,9% ogólnej liczby badanych studentów) mieli studenci zaocznicy, a w szczególności studenci drugiego stopnia studiów (6,6% ogólnej liczby badanych studentów) niż studenci dzienni (6,1% i 3,1% całkowitej liczby badanych studentów).

Wywiady przeprowadzone po części pisemnej badania wskazały, że studenci, którzy uwzględniali koszty utraconych korzyści, mimo że nie było one wyraźnie określone, mieli szeroką wiedzę z zakresu rachunkowości zarządczej. Dotyczy to głównie osób kształcących się na studiach drugiego stopnia, zarówno dziennych, jak i zaocznych. Wszyscy mieli oceny bardzo dobre z tego przedmiotu na studiach. Wiedza ta została potwierdzona podczas wywiadów z prowadzącym badanie. W odniesieniu do osób kształcących się na studiach pierwszego stopnia, z których tylko 32% miało w przeszłości zajęcia z rachunkowości zarządczej, odsetek studentów poprawnie kwalifikujących koszty utraconych korzyści był tylko nieznacznie niższy i wynosił w przypadku studiów zaocznych 6,5%, a studiów dziennych 2,7% ogólnej liczby badanych studentów z danej grupy. Studenci, którzy nie ukończyli kursu rachunkowości zarządczej, twierdzili, że wiedzę o kosztach utraconych korzyści wynieśli z kursu mikroekonomii.

Szczegółowa analiza danych zawartych w tabeli 3 wskazuje ponadto, że w większym zakresie prawidłowo identyfikowali i klasyfikowali koszty utraconych korzyści studenci pracujący studiów dziennych i zaocznych drugiego stopnia¹. Z jedenaściorga studentów pracujących, którzy prawidłowo sklasyfikowali te koszty, siedem osób prowadzi własną działalność gospodarczą, dwie pracują w działach controllingu, jedna jest doradcą ubezpieczeniowym oraz jedna pracuje w dziale księgowości. Przy czym należy wskazać, że dwie osoby to studenci studiów dziennych, a dziewięć osób – studiów zaocznych.

¹ W ocenie pominięto wynik uwzględniania kosztów utraconych korzyści przez pracujących studentów pierwszego stopnia studiów dziennych ze względu na mały udział tych studentów w próbie (7 osób).

Tabela 2. Zakres uwzględniania kosztów utraconych korzyści w zadaniu decyzyjnym, gdy nie były one wyraźnie wyodrębnione

Studenci uwzględniający koszty utraconych korzyści w zadaniu badawczym	Studia dzienne						Studia zaoczne						Razem studenci	
	I stopnia		II stopnia		razem		I stopnia		II stopnia		razem			
	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a
Pracujący	1	14,3	1	5	2	7,4	3	7,9	6	14,3	9	21,4	11	10,3
Niepracujący	1	1,4	2	1,6	3	2,3	2	8,3	2	11,1	3	16,7	6	3,4
Razem studenci	2	2,7	3	3,1	5	6,1	4	6,5	8	6,6	12	9,9	17	6,0

^a Liczbę badanych ogółem podano w tabeli 1.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Zakres uwzględniania kosztów utraconych korzyści w zadaniu decyzyjnym, gdy były one wyraźnie wyodrębnione

Studenci, uwzględniający koszty utraconych korzyści w zadaniu badawczym	Studia dzienne						Studia zaoczne						Razem studenci	
	I stopnia		II stopnia		ogółem studenci		I stopnia		II stopnia		razem			
	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a	liczba osób	% ogółu badanych ^a
Pracujący	3	42,8	7	35,0	10	37,0	8	21,1	13	30,1	21	26,3	31	29,0
Niepracujący	6	8,5	12	19,4	18	13,5	4	16,7	7	38,9	11	26,2	29	16,6
Razem studenci	9	11,5	19	23,2	28	17,5	12	19,4	20	33,3	32	26,2	60	21,3

^a Liczbę badanych ogółem podano w tabeli 1.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie wywiadów z tymi osobami można było stwierdzić, że studenci, którzy prowadzą własną działalność gospodarczą, bez problemu identyfikowali koszty utraconych korzyści przy rozwiązywaniu prostych problemów decyzyjnych zadawanych przez prowadzącego badanie. Może to oznaczać, że w momencie podejmowania decyzji o kontynuowaniu studiów przywoływali oni z pamięci struktury poznawcze, w których była zakodowana wiedza dotycząca kosztów utraconych korzyści jako efekt ich uwzględniania we wcześniejszych decyzjach zawodowych.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 3 można stwierdzić, że w sytuacji, gdy koszty utraconych korzyści zostały wyraźnie wskazane w zadaniu decyzyjnym, znacznie zwiększyła się liczba osób, które je uwzględniły w wariancie kontynuowania studiów na uczelni (60 spośród 282 studentów, co stanowi 21% ogólnej liczby badanych). Przy czym ponownie większa liczba studentów zaocznych prawidłowo włączała te koszty do wariantu kontynuowania nauki (26,2% ogólnej liczby studentów zaocznych). Udział studentów dziennych, którzy prawidłowo kwalifikowali koszty utraconych korzyści, wyniósł tylko 17,5% ogólnej liczby studentów tej grupy. Podobnie jak w pierwszym zadaniu studenci pracujący w większym zakresie uwzględniali te koszty w swojej analizie decyzyjnej (29% ogółu badanych studentów pracujących). Niemniej różnica ta dotyczyła głównie studentów dziennych. Ze względu na mały udział w badaniu pracujących studentów dziennych dane te raczej należałoby pominąć, aby nie uzyskać zbyt zafałszowanego obrazu badania.

Zwiększył się również udział studentów, głównie drugiego stopnia studiów, w prawidłowym rozpoznaniu i zastosowaniu kosztów utraconych korzyści. Na studiach zaocznych właściwie rozwiązało zadanie decyzyjne 33,3% ogólnej liczby studentów tej grupy, a na studiach dziennych tylko 23,2% ogólnej liczby studentów tych studiów.

Wyraźne wskazanie kosztów utraconych korzyści w drugim zadaniu decyzyjnym przyczyniło się do częstszego uwzględniania tych kosztów przy podejmowaniu decyzji. W pierwszym wariancie zadania koszty utraconych korzyści rozpoznały tylko dwie osoby spośród studentów dziennych oraz cztery osoby spośród studentów zaocznych. W drugim wariancie koszty utraconych korzyści wzięło pod uwagę dziewięć osób studiujących na studiach dziennych oraz dwanaścioro studentów zaocznych. W obydwu przypadkach wzrost ten dotyczył osób pracujących.

Wyniki tego badania jednoznacznie wskazują, że koszty utraconych korzyści są w większym zakresie pomijane przez studentów przy rozwiązywaniu zadanego problemu decyzyjnego w sytuacji, gdy nie są wyraźnie wyodrębnione.

Jak już wspomniano, studenci, którzy pomijali koszty utraconych korzyści w decyzji o kontynuowaniu nauki na uczelni, podczas trzeciego etapu badań zostali poproszeni o podanie przyczyny pomijania tych kosztów. Większość z nich wskazała na brak wiedzy na temat istoty i znaczenia tych kosztów w procesie decyzyjnym. Kilka osób, głównie kształcących się na pierwszym stopniu studiów, stwierdziło, że w ogóle nie zna tego pojęcia kosztów.

Niektórzy studenci podkreślali, że na zajęciach z rachunkowości zarządczej jest realizowane zbyt mało ćwiczeń z zakresu przeprowadzania kompleksowych rachunków decyzyjnych dotyczących rozwiązywania konkretnych problemów zarządczych. Część studentów, głównie dziennych, wskazywała również na brak doświadczenia w tym zakresie, gdyż studia finansują im rodzice i to oni przeprowadzają takie analizy decyzyjne.

Podsumowując wyniki przeprowadzonych badań, można stwierdzić, że:

- zakres uwzględniania kosztów utraconych korzyści przez studentów w analizie decyzyjnej dotyczącej kontynuowania nauki na macierzystej uczelni jest niewielki – maksymalnie brało je pod uwagę około 20% badanych;
- prawidłowe umiejscowienie przez badanych w wariancie decyzyjnym kosztów utraconych korzyści zwiększyło się dzięki wyraźnemu wyodrębnieniu tych kosztów;
- wyniki badań potwierdziły, że pomocne w prawidłowym identyfikowaniu tych kosztów było doświadczenie zawodowe w zakresie rozwiązywania problemów decyzyjnych oraz nabyta wiedza z zakresu rachunkowości zarządczej i mikroekonomii.

Należy podkreślić, że zaprezentowane wyniki dotyczą tylko zachowań studentów Wydziału Ekonomicznego ZUT w Szczecinie i nie należy ich uogólniać na inne podmioty.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badania wykazały, że studenci ZUT w Szczecinie pomijają koszty utraconych korzyści w analizie decyzyjnej odnośnie do kontynuowania studiów na Wydziale Ekonomicznym ZUT w Szczecinie. W mniejszym zakresie koszty te są pomijane w sytuacji, gdy są wyraźnie wskazane w zadaniu decyzyjnym. Potwierdziło to wcześniejsze wyniki badań przeprowadzone wśród studentów wybranych uczelni amerykańskich. Znacznie bardziej istotnym czynnikiem wpływającym na uwzględnianie tych kosztów przy podejmowaniu decyzji okazała się wiedza proceduralna nabyta wskutek nauki postępowania decyzyjnego na zajęciach z rachunkowości zarządczej oraz doświadczenia uzyskanego w pracy. Wywiady z osobami, które już w pierwszym zadaniu uwzględniły koszty utraconych korzyści w opisywanej analizie decyzyjnej, potwierdziły wiedzę studentów oraz wskazały na ich pewne doświadczenie zawodowe w tym zakresie. Wskazuje to jednoznacznie, że tendencja do pomijania kosztów utraconych korzyści w analizowanym przypadku nie jest stałym niedoborem poznawczym, ale czymś, czego można się oduczyć. Dlatego zasadne wydaje się, aby podczas zajęć z rachunkowości zarządczej kłaść większy nacisk na rozwiązywanie ze studentami problemów decyzyjnych metodą studiów przypadków w celu zwiększenia efektywności ich przyszłych decyzji.

PIŚMIENNICTWO

- Becker S.W., Ronen J., Sorter G.H.** 1974. Opportunity costs — an experimental approach. *J. Account. Res.* 12, 317–329.
- Frederick S., Novemski N., Wang J., Nowlis S.** 2009. Opportunity Cost Neglect. *J. Consum. Res.* 36, December, 533–561.
- Friedman L.A., Neumann B.R.** 1980. The effects of opportunity costs on project investment decisions: A replication and extension. *J. Account. Res.* 18, 407–419.
- Goodie A.S.** 2003. The effects of control on betting: Paradoxical betting on items of high confidence with low value. *J. Exp. Psychol.: Learn., Mem., Cognit.* 29, 598–610.
- Heath C., Tversky A.** 1991. Preference and belief: Ambiguity and competence in choice under uncertainty. *J. Risk Uncert.* 4, 5–28.
- Hoskin R.** 1983. Opportunity cost and behavior. *J. Account. Res.* 21, 78–95.
- Minzberg H.** 1979. An emerging strategy of “Direct” Research. *Admin. Sci. Quatr.* 24(4), 582–589.
- Mock T.J., Vasarhelyi M.A.** 1978. A synthesis of the information economics and lens models. *J. Account. Res.*, Autumn, 414–423.

- Neumann B.R., Friedman L.A.** 1978. Opportunity costs: Further evidence through an experimental replication. *J. Account. Res.* 16, 400–410.
- Northcraft G., Neale M.** 1986. Opportunity costs and the framing of resource allocation decisions. *Org. Behav. Hum. Desis. Proces.* 37, 348–356.
- Spiller S.** 2011. Opportunity Cost Consideration, The University of Chicago Press. *J. Consum. Res.* 38, 595–610.
- Van Dijk E., Zeelenberg M.** 2003. The discounting of ambiguous information in economic decision making. *J. Behav. Decis. Mak.* 16, 341–352.
- Vera-Muñoz S.C.** 1998. The effects of accounting knowledge and context on the omission of opportunity costs in resource allocation decisions. *Account. Rev.* 73, 47–72.
- Vera-Muñoz S.C., Kinney W.R., Bonner S.E.** 2001. The effects of domain experience and task presentation format on accountants' information relevance assurance. *Account. Rev.* 76, 405–429.
- Victoravich L.M.** 2010. When Do Opportunity Costs Count? The Impact of Vagueness, Project Completion Stage, and Management Accounting Experience. *Behav. Res. Account.* 22(1), Spring, 85–108.

